

การศึกษาการกระจายตัวและรูปแบบการใช้ประโยชน์ของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนใน ย่านเมืองเก่าภูเก็ต

A Study on the Spatial Distribution and Patterns of Building Utilization of Sino- European Architecture in Phuket Old Town

อภารัตน์ พิเศษศิลป์¹ และวัลลภา อินทรังค์²
Aparat Pisetsin¹ and Wanlapa Intarong²

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

² อาจารย์สาขาการศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ศึกษาการกระจายตัว ลักษณะทางกายภาพ และรูปแบบการใช้ประโยชน์ของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต โดยใช้วิธีการสำรวจภาคสนาม ข้อมูลพิกัดภูมิศาสตร์จาก Google Maps และการทบทวนเอกสารวิชาการ ผลการศึกษาพบว่า อาคารมีรูปแบบการกระจายตัวแบบเชิงเส้นตามแนวถนนสายประวัติศาสตร์ โดยส่วนใหญ่เป็นอาคารพาณิชย์กรรมผสมที่อยู่อาศัยซึ่งได้รับการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวร่วมสมัย การใช้ประโยชน์จำแนกเป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มรองรับการท่องเที่ยว กลุ่มพาณิชย์กรรมดั้งเดิม กลุ่มที่อยู่อาศัย และกลุ่มสถาบัน/วัฒนธรรม โดยกลุ่มรองรับการท่องเที่ยวมีสัดส่วนสูงสุด สะท้อนการเปลี่ยนแปลงบทบาทของย่านจากพื้นที่พาณิชย์กรรมและที่อยู่อาศัยดั้งเดิมสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมระดับภูมิภาค ผลการศึกษาสามารถประยุกต์ใช้เป็นฐานข้อมูลเชิงพื้นที่สำหรับการวางแผนจัดการและอนุรักษ์ย่านมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน รวมทั้งสนับสนุนการกำหนดนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา

คำสำคัญ : สถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียน / เมืองเก่าภูเก็ต / การใช้ประโยชน์อาคาร

Abstract

This research investigates the spatial distribution, physical characteristics, and utilization patterns of Sino-European architectural buildings in Phuket's old town district. The study employs field survey methods, geographic coordinate data from Google Maps, and academic literature review. The findings reveal that the buildings exhibit a linear distribution pattern along historic streets, predominantly consisting of mixed-use commercial-residential buildings (shophouses) that have been adapted to align with contemporary economic and tourism contexts. Building utilization is classified into four main categories: tourism-oriented activities, traditional commerce, residential use, and institutional/cultural functions. Tourism-oriented activities comprise the highest proportion, reflecting the transformation of the district's role from traditional commercial and residential areas into a regional cultural tourism destination. The research findings can be applied as a spatial database for sustainable planning, management, and conservation of the cultural heritage district. Additionally, they provide supporting data for formulating cultural tourism development policies that balance conservation and development.

Keywords: Sino-European Architecture / Phuket Old Town / Building Utilization

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดภูเก็ตเป็นหนึ่งในพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญของประเทศไทยที่มีบทบาทต่อเศรษฐกิจและรายได้จากภาคบริการอย่างต่อเนื่อง โดย พ.ศ. 2567 มีผู้เยี่ยมชมเยือนรวม 13,141,410 คน สร้างรายรับ 497,523.93 ล้านบาท

(สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2568) ภายหลังจากวิกฤตโควิด-19 ภาพรวมการท่องเที่ยวไทยฟื้นตัวสู่ระดับสูง สะท้อนว่าการท่องเที่ยวยังคงเป็นกลไกเศรษฐกิจสำคัญของประเทศ (ไทยพีบีเอส Policy Watch, 2568) ในบริบทดังกล่าว "การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม" ได้รับการยกระดับเป็นนโยบายหลัก เนื่องจากสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้ากับการอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่นและมรดกทางวัฒนธรรม อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (ศิวพงศ์ ทองเจือ และ อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณะพันธ์, 2566) ย่านเมืองเก่าภูเก็ตเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์เมืองท่าที่เติบโตจากเศรษฐกิจยุคเหมืองแร่ดีบุกในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 - ต้นศตวรรษที่ 20 ประกอบด้วยกลุ่มอาคารตึกแถวและสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานอิทธิพลจีน-ยุโรป (Sino-European Architecture) ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เด่นที่สะท้อนประวัติศาสตร์การค้าและวัฒนธรรมการอยู่อาศัยของผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ (อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณะพันธ์, 2568) ปัจจุบันมีการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าภูเก็ตเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างเป็นทางการ โดยพื้นที่หลักมีขนาดประมาณ 2.76 ตารางกิโลเมตร แบ่งเป็นเขตพื้นที่แกนหลัก (Core Zone) 210 ไร่ และเขตพื้นที่ต่อเนื่อง (Buffer Zone) (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณะพันธ์, 2568) โดยถนนสายหลักที่เป็นแกนการศึกษา ได้แก่ ถนนถลาง ถนนกระบี่ ถนนดีบุก ถนนเยาวราช ถนนพังงา ถนนภูเก็ต และซอยรมณี (สิทธิโชค ศรีสุวรรณ, 2561)

อย่างไรก็ตาม เมื่อย่านเมืองเก่าภูเก็ตเคลื่อนให้ไปเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อาคารอย่างมีนัยสำคัญ โดยอาคารที่เคยใช้เป็น "ที่อยู่อาศัยและค้าขายดั้งเดิม" ถูกเปลี่ยนเป็น "คาเฟ่ ร้านอาหาร ร้านของที่ระลึก และที่พักขนาดเล็ก" เพิ่มมากขึ้น (อรวรรณ ศาสณียกุล, 2559) การเปลี่ยนแปลงนี้สัมพันธ์กับการเปลี่ยนรูปแบบการใช้พื้นที่เมืองและการใช้งานโครงข่ายทางเท้า/ห้องคาเฟ่ในย่าน (ธนวัฒน์ นาคะสรณ์, 2564) ซึ่งหากขาดการจัดการที่เหมาะสม อาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) และคุณค่าของเมืองเก่า จึงจำเป็นต้องอาศัยการจัดการร่วมระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน โดยคำนึงถึงความหนาแน่นการใช้พื้นที่และขีดความสามารถรองรับ (ศิริรินทร์ สังข์ทอง และ อารีญา ธีรสัตยพิทักษ์, 2562)

ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System: GIS) เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการจัดเก็บ วิเคราะห์ และแสดงผลข้อมูลเชิงพื้นที่ ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในงานวางแผนเมือง การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างแพร่หลาย (Parkkaman, 2023; Sieng et al., 2023) โดยเฉพาะในกรณีเทศบาลนครภูเก็ต GIS ถูกนำมาพัฒนา "ฐานข้อมูลอาคาร/สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์" เพื่อสนับสนุนการติดตามข้อมูลรายอาคารและการวิเคราะห์เชิงพื้นที่อย่างเป็นระบบ (พุดพรวณีย์ ศีตะจิตต์, 2550) แต่ยังคงขาดการศึกษาที่เชื่อมโยงระหว่างการกระจายตัวของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนกับรูปแบบการใช้ประโยชน์ปัจจุบันอย่างเป็นระบบและครอบคลุม

แม้ว่าจะมีงานวิจัยที่ศึกษาย่านเมืองเก่าภูเก็ตในประเด็นด้านสถาปัตยกรรม การอนุรักษ์ และการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อาคารอย่างต่อเนื่อง แต่จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ยังขาดการศึกษาที่วิเคราะห์ "การกระจายตัวเชิงพื้นที่" ควบคู่กับ "รูปแบบการใช้ประโยชน์อาคาร" อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) เพื่อเชื่อมโยงตำแหน่งที่ตั้งของอาคารกับลักษณะการใช้ประโยชน์ในปัจจุบันอย่างชัดเจน ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาการกระจายตัวเชิงพื้นที่และรูปแบบการใช้ประโยชน์ของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต โดยใช้ GIS เป็นเครื่องมือหลักในการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงพื้นที่ที่เป็นระบบ สามารถนำไปใช้ในการวางแผนจัดการและอนุรักษ์พื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการกระจายตัวและลักษณะทางกายภาพของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต
2. เพื่อศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์ของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการดำเนินงานวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการกระจายตัวและรูปแบบการใช้ประโยชน์ของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต เป็นการวิจัยเชิงสำรวจเชิงพื้นที่ ที่มุ่งศึกษาลักษณะการกระจายตัวเชิงพื้นที่ ลักษณะทางกายภาพ และรูปแบบการใช้ประโยชน์ของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในพื้นที่ศึกษา โดยกำหนดกระบวนการดำเนินงานวิจัยอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.พื้นที่และขอบเขตการศึกษา

1.1ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาและวิเคราะห์การใช้ประโยชน์อาคารในย่านเมืองเก่าภูเก็ต โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีแผนที่ออนไลน์ ได้แก่ Google Map เพื่อจัดทำและวิเคราะห์ฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ของการใช้ประโยชน์อาคารในพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม โดยมีเอกลักษณ์โดดเด่นด้านสถาปัตยกรรมแบบชิโน-ยูโรเปียน ขอบเขตการศึกษาคือครอบคลุมแนวถนนและซอยสำคัญ 7 แห่ง ได้แก่ ถนนกลาง ถนนกระบี่ ถนนตีบุก ถนนเยาวราช ถนนพังงา ถนนภูเก็ต และซอยรมณีย์ โดยพิจารณาเฉพาะอาคารที่ตั้งอยู่ภายในขอบเขตดังกล่าวเท่านั้น

1.2ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์ การกระจายตัวเชิงพื้นที่และรูปแบบการใช้ประโยชน์ของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต โดยพิจารณาประเด็นสำคัญ ได้แก่

1) การกระจายตัวเชิงพื้นที่ของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียน ศึกษาลักษณะการกระจายตัวของอาคารในพื้นที่ศึกษา โดยพิจารณาตำแหน่งที่ตั้งของอาคารตามแนวถนนสายหลักและซอยสำคัญ วิเคราะห์รูปแบบการกระจายตัว เช่น การกระจายตัวแบบเชิงเส้น การกระจุกตัว และความหนาแน่นของอาคารในแต่ละพื้นที่ โดยอาศัยข้อมูลพิกัดภูมิศาสตร์และการแสดงผลผ่านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์เชิงพื้นที่อย่างชัดเจน

2) ลักษณะทางกายภาพของอาคาร ศึกษาลักษณะทางกายภาพของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ รูปแบบสถาปัตยกรรม รูปแบบอาคาร (เช่น อาคารตึกแถว อาคารคฤหาสน์ และอาคารสาธารณะ) องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม เช่น ซุ้มโค้ง ช่องเปิด ลวดลายตกแต่ง และทางเดินหน้าร้าน (หองคาซึ) รวมถึงลักษณะการจัดวางอาคารที่สัมพันธ์กับบริบททางกายภาพของพื้นที่เมืองเก่า

3) รูปแบบการใช้ประโยชน์ของอาคาร ศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์ของอาคารในปัจจุบัน โดยจำแนกตามลักษณะกิจกรรมหลักที่เกิดขึ้นภายในอาคาร เช่น การอยู่อาศัย พาณิชยกรรม การบริการ การท่องเที่ยว และการใช้ประโยชน์แบบผสมผสาน รวมทั้งวิเคราะห์สัดส่วนและรูปแบบการใช้ประโยชน์อาคารในภาพรวม เพื่อสะท้อนบทบาทของย่านเมืองเก่าภูเก็ตในบริบททางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวร่วมสมัย

1.3ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษานี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนธันวาคมพ.ศ. 2568 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2569 โดยเป็นการสำรวจข้อมูลการใช้ประโยชน์อาคารตามสภาพที่ปรากฏในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา

1.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1) แบบบันทึกข้อมูลการสำรวจอาคาร ใช้สำหรับบันทึกรายละเอียดของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพของอาคาร ตำแหน่งที่ตั้ง และรูปแบบการใช้ประโยชน์ของอาคารแต่ละหลัง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นระบบและสามารถนำไปวิเคราะห์ต่อได้
- 2) แบบจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์อาคาร ใช้เป็นเกณฑ์ในการจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ของอาคาร โดยพิจารณาจากลักษณะกิจกรรมหลักที่เกิดขึ้นภายในอาคาร เพื่อให้การจัดประเภทข้อมูลมีความชัดเจนและสอดคล้องกันตลอดการวิจัย
- 3) ระบบแผนที่ออนไลน์ Google Maps ใช้ในการปักพิกัดตำแหน่งที่ตั้งของอาคารแต่ละหลัง และจัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่เบื้องต้น เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ลักษณะการกระจายตัวของอาคารในพื้นที่ศึกษา
- 4) โปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ใช้ในการจัดการ วิเคราะห์ และแสดงผลข้อมูลเชิงพื้นที่ โดยเฉพาะการวิเคราะห์รูปแบบการกระจายตัวของอาคาร และความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งที่ตั้งกับรูปแบบการใช้ประโยชน์ของอาคารในย่านเมืองเก่าภูเก็ต

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลจาก 2 แหล่ง ประกอบด้วย

2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ ข้อมูลปฐมภูมิได้มาจากการสำรวจและรวบรวมข้อมูลโดยตรงโดยผู้วิจัย โดยใช้การสำรวจเชิงพื้นที่ผ่านระบบแผนที่ออนไลน์ Google Map การจำแนกการใช้ประโยชน์ของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต โดยกำหนดเกณฑ์การจำแนกจากลักษณะกิจกรรมหลักที่ปรากฏ ณ เวลาสำรวจ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม การบริการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการใช้งานผสม ภาพถ่ายและข้อมูลจากแผนที่ออนไลน์ถูกนำมาใช้เป็นหลักฐานประกอบการพิจารณาประเภทการใช้ประโยชน์อาคารอย่างเป็นระบบ

2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลทุติยภูมิรวบรวมจากเอกสารและแหล่งข้อมูลที่มีการเผยแพร่อยู่แล้ว เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษา ได้แก่ หนังสือ บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับย่านเมืองเก่าภูเก็ต การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารในเขตเมืองเก่า รวมถึงสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียน ตลอดจนข้อมูลจากเว็บไซต์และฐานข้อมูลออนไลน์ที่มีความน่าเชื่อถือ

3. ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีการบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนหลัก เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ และการนำเสนอผลการวิจัยเป็นไปอย่างถูกต้อง ครบถ้วน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดพื้นที่ศึกษา พื้นที่ศึกษาครอบคลุมแนวถนนและซอยสำคัญ 7 แห่ง ได้แก่ ถนนกลาง ถนนกระบี่ ถนนตึก ถนนเยาวราช ถนนพังงา ถนนภูเก็ต และบริเวณชอยรมณีย์ การกำหนดพื้นที่ใช้หลักการเลือกแบบเจาะจง เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และลักษณะทางกายภาพของเมืองเก่าอย่างชัดเจน หน่วยศึกษาในงานวิจัยนี้คืออาคารที่ตั้งอยู่ภายในขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสารทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลแผนที่เชิงพื้นที่ เพื่อใช้ประกอบการทำความเข้าใจบริบทเชิงพื้นที่ พัฒนาการของย่านเมืองเก่า และแนวคิดด้านการใช้ประโยชน์อาคาร ข้อมูลดังกล่าวถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการออกแบบการสำรวจภาคสนาม และใช้ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลเชิงพื้นที่ที่ได้จากการสำรวจจริง

ขั้นตอนที่ 3 การสำรวจภาคสนามและการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ การเก็บข้อมูลปฐมภูมิตำเนินการผ่านการสำรวจภาคสนาม โดยทำการสำรวจอาคารภายในขอบเขตพื้นที่ศึกษาทั้งหมด บันทึกลักษณะการใช้ประโยชน์อาคารในปัจจุบัน พร้อมถ่ายภาพและบันทึกข้อมูลประกอบรายอาคาร เพื่อนำมาใช้ในการจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์อาคารอย่างเป็นระบบ จากการสำรวจสามารถระบุตำแหน่งที่ตั้งของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ตได้ทั้งหมดจำนวน 305 อาคาร ข้อมูลดังกล่าวถูกนำไปจัดทำระบบแผนที่ออนไลน์ Google Maps เพื่อจัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ และใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์รูปแบบการกระจายตัวและความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของการใช้ประโยชน์อาคารในย่านเมืองเก่าภูเก็ต

ขั้นตอนที่ 4 การจัดทำและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามถูกนำมาจัดทำเป็นฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ และนำเข้าสู่ระบบแผนที่ออนไลน์ Google Maps โดยอ้างอิง

ตำแหน่งที่ตั้งของอาคารแต่ละหลัง เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการกระจายตัวของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนตามประเภทการใช้ประโยชน์ภายในพื้นที่ศึกษา ผลการวิเคราะห์ถูกสรุปในรูปของจำนวนอาคารและค่าร้อยละ เพื่อใช้ประกอบการอธิบายลักษณะการใช้พื้นที่ในย่านเมืองเก่าภูเก็ต

ขั้นตอนที่ 5 การจัดทำผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตาราง ผลการวิเคราะห์ถูกนำมาสรุปและนำเสนอในรูปแบบตาราง เพื่อแสดงให้เห็นโครงสร้างและรูปแบบการใช้ประโยชน์อาคารในย่านเมืองเก่าภูเก็ตอย่างเป็นระบบ โดยตารางผลการวิเคราะห์แสดงจำนวนอาคารและค่าร้อยละของแต่ละประเภทการใช้ประโยชน์

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการกระจายตัวและรูปแบบการใช้ประโยชน์ของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต ผลการศึกษา ดังนี้

1. ผลการศึกษาการกระจายตัวและลักษณะทางกายภาพของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต ผลการวิจัยพบว่า อาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต สามารถจำแนกได้ 2 ประเด็น ดังนี้

1.1 การกระจายตัวของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต จากการสำรวจภาคสนามพบว่า อาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ตกระจายตัวอยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 210 ไร่ (อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณะพันธ์, 2568) ซึ่งเป็นพื้นที่แกนหลักของย่านเมืองเก่าภูเก็ต โดยรูปแบบการกระจายตัวของอาคารมีลักษณะเป็น การกระจายตัวเชิงเส้น กล่าวคืออาคารส่วนใหญ่ตั้งเรียงตัวต่อเนื่องไปตามแนวถนนสายหลัก อันเป็นผลจากพัฒนาการของเมืองในอดีตที่ถนนทำหน้าที่เป็นแกนกลางของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การค้า และการอยู่อาศัย ตามแนวถนนสายหลัก 7 แห่ง ได้แก่ ถนนกลาง ถนนตีบุก ถนนพังงา ถนนเยาวราช ถนนกระบี่ ถนนภูเก็ต และบริเวณซอยรมณีย์

ตารางที่ 1 การกระจายตัวของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนจำแนกตามถนน

ถนน	จำนวนอาคาร (หลัง)	ร้อยละ
1. ถนนกลาง	47	15.4%
2. ถนนตีบุก	44	14.43%
3. ถนนพังงา	64	20.98%
4. ถนนเยาวราช	69	22.62%
5. ถนนกระบี่	28	9.18%
6. ถนนภูเก็ต	38	12.46%
7. บริเวณซอยรมณีย์	15	4.92%
รวม	305	100%

(ที่มา อาจารย์ตัน พิเศษศิลป์: 2569)

1.2 ลักษณะทางกายภาพของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียน สามารถอธิบายได้ดังนี้

1.2.1 จังหวัดภูเก็ตตั้งอยู่ทางฝั่งทะเลอันดามันของประเทศไทย มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเกาะขนาดใหญ่ โดยพื้นที่เมืองตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งด้านตะวันออก ซึ่งเป็นพื้นที่ราบและเหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐานและการพัฒนาเมือง ลักษณะที่ตั้งดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อการกำหนดตำแหน่งและการวางตัวของอาคารในย่านเมืองเก่าภูเก็ต โดยอาคารส่วนใหญ่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ราบใกล้แนวชายฝั่งและศูนย์กลางเมือง พื้นที่ย่านเมืองเก่าภูเก็ตมีสภาพแวดล้อมเมืองที่ถนนทำหน้าที่เป็นโครงสร้างหลักของการพัฒนา ส่งผลให้อาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนถูกจัดวางตัวเรียงต่อเนื่องตามแนวถนนสายสำคัญ ลักษณะที่ตั้งของจังหวัดในฐานะเมืองชายฝั่งยังเอื้อต่อการพัฒนาอาคารถาวรที่มีความหนาแน่นค่อนข้างสูง และมีการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่า สอดคล้องกับบริบทพื้นที่เมืองที่มีขอบเขตจำกัด

ดังนั้นลักษณะทางกายภาพของอาคารในย่านเมืองเก่าภูเก็ตจึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของจังหวัด ทั้งในด้านตำแหน่งที่ตั้ง การจัดวางอาคาร และความเชื่อมโยงกับโครงข่ายถนนและพื้นที่สาธารณะภายในย่านเมืองเก่า

1.2.2 รูปแบบสถาปัตยกรรม จากการสำรวจภาคสนามพบว่า อาคารที่มีความโดดเด่นในย่านเมืองเก่าภูเก็ตส่วนใหญ่เป็นอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียน ซึ่งสะท้อนการผสมผสานอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมจากจีนและยุโรป อันเกิดจากบริบทการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจของพื้นที่ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะความรุ่งเรืองของกิจการเหมืองแร่ดีบุกและการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนโพ้นทะเล (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2554), (อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณ์พันธ์, 2568) อาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ตส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบอาคารพาณิชย์กรรมควบคู่ที่อยู่อาศัย ซึ่งมีลักษณะเด่นคือ หน้ากว้างแคบแต่มีความลึกเข้าไปด้านหลัง เพื่อใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพตามแนวถนนสายหลัก เช่น ถนนกลาง ถนนกระบี่ และถนนดีบุก โดยชั้นล่างมักใช้เป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางพาณิชย์กรรม เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร หรือกิจการบริการ ขณะที่ชั้นบนใช้เป็นพื้นที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่ส่วนบุคคลของเจ้าของอาคาร (อรวรรณ ศาสณีกุล, 2559), (ธนิต ศรีสุข และกมลวรรณ สุขสมบูรณ์, 2561)

ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของอาคารประเภทนี้ คือ การมีทางเดินหน้าร้านหรือ “หงอคาซี” ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สาธารณะสำหรับการสัญจรของประชาชน ช่วยเชื่อมโยงกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมภายในย่าน และยังมิบทบาทในการป้องกันแดดและฝน สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศร้อนชื้นและฝนตกชุกของจังหวัดภูเก็ต (ธนวัฒน์ นาคะสรรค์, 2564) ในด้านองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม อาคารชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ตมีเอกลักษณ์ที่สามารถสังเกตได้ชัดเจน ได้แก่ ช่องเปิดหน้าต่างและประตูแบบบานพับหรือบานเกล็ด การใช้ซุ้มโค้ง ปูนปั้นตกแต่งลวดลายแบบตะวันตก ผสมผสานกับลวดลายจีน เช่น ลายดอกไม้ สัตว์มงคล และอักษรมงคล รวมถึงการใช้สีพาสเทลสดใสบนผิวอาคาร ซึ่งช่วยเพิ่มคุณค่าทางสุนทรียภาพและสะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของภูเก็ต (ปัญญา เทพสิงห์ และวุฒิ วัฒนสิน, 2547), (ชาติรี ประภคินนทการ, 2557)

นอกจากอาคารพาณิชย์กรรมแล้ว ยังพบอาคารคฤหาสน์และอาคารขนาดใหญ่ ซึ่งสร้างขึ้นโดยคหบดี นายเหมือง และพ่อค้าที่ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจในอดีต อาคารประเภทนี้มักมีขนาดใหญ่ มีผังภายในซับซ้อน และมีรายละเอียดการตกแต่งที่ประณีต เช่น การใช้กระจกสี กระเบื้อง และวัสดุตกแต่งที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ รวมถึงองค์ประกอบสถาปัตยกรรมแบบยุโรป อาทิ เสา คิวบัว และซุ้มประตูขนาดใหญ่ ผสานกับลวดลายจีนอย่างลงตัว การออกแบบดังกล่าวสะท้อนถึงสถานะทางสังคม ความมั่งคั่ง และรสนิยมของเจ้าของอาคารในช่วงเวลานั้น (อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณ์พันธ์, 2568), (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2554) ซึ่งย่านเมืองเก่าในปัจจุบันยังคงรักษาไว้ทั้งในรูปแบบของอาคารและกิจกรรมทางเศรษฐกิจเชิงท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับมรดกทางวัฒนธรรมนี้ สามารถจำแนกออกเป็น 3 รูปแบบหลัก ดังนี้

(1) แบบตึกแถว (Shophouse) พบมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 80% ของอาคารทั้งหมด มีลักษณะเป็นอาคารหน้ากว้างแคบและลึกเข้าไปด้านหลัง โดยชั้นล่างของอาคารมักใช้เป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางการค้า ขณะที่ชั้นบนใช้เป็นพื้นที่อยู่อาศัย อาคารส่วนใหญ่มีทางเดินหน้าร้านที่มีหลังคาคลุม หรือที่เรียกว่า หงอคาซี (Five-foot way) ซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่พบได้ทั่วไปในย่านเมืองเก่าภูเก็ต และมีบทบาทสำคัญต่อการสัญจรและการใช้พื้นที่สาธารณะของชุมชน

ภาพที่ 2 อาคารตึกแถวสถาปัตยกรรมซิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต
ที่มา : อภรณ์ พิเศษศิลป์ (2569)

(2) แบบคฤหาสน์ (Mansion) คิดเป็นร้อยละ 11.8% เป็นอาคารขนาดใหญ่ที่สร้างขึ้นโดยตระกูลนายเหมืองและพ่อค้าผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง มีการออกแบบผังอาคารที่กว้างขวาง และตกแต่งด้วยองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมอย่างประณีต เช่น ลวดลายปูนปั้น ชุมโค้ง และการใช้วัสดุที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ ซึ่งสะท้อนถึงฐานะทางสังคมและความมั่งคั่งของเจ้าของอาคารในช่วงเวลานั้น นอกจากนี้ อาคารคฤหาสน์ยังมักมีการจัดวางพื้นที่ภายในอย่างเป็นสัดส่วน มีลานภายในหรือพื้นที่เปิดโล่งเพื่อช่วยในการระบายอากาศ และแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตกที่ผสมผสานกับแนวคิดการใช้พื้นที่แบบจีน อันเป็นผลมาจากบริบททางเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดภูเก็ตในช่วงที่อุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุกมีความเจริญรุ่งเรือง ทั้งนี้ อาคารคฤหาสน์บางส่วนไม่สามารถบันทึกภาพประกอบได้ เนื่องจากข้อจำกัดในการเข้าถึงพื้นที่ในช่วงเวลาการสำรวจภาคสนาม

ภาพที่ 3 บ้านจีนประชา สถาปัตยกรรมแบบซิโน-ยูโรเปียน ในย่านเมืองเก่าภูเก็ต
ที่มา : อภรณ์ พิเศษศิลป์ (2569)

(3) แบบอาคารสาธารณะ (Public Building) คิดเป็นร้อยละ 8.2% ได้แก่ อาคารที่ใช้เพื่อกิจกรรมสาธารณะของชุมชน เช่น ศาลเจ้า สมาคม อาคารราชการ และอาคารที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรม อาคารประเภทนี้มีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเก่าภูเก็ต

2.2 การวิเคราะห์รูปแบบการใช้ประโยชน์ตามกลุ่ม เมื่อพิจารณาการใช้ประโยชน์ของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ตตามลักษณะกิจกรรมหลัก พบว่าสามารถจำแนกการใช้ประโยชน์อาคารออกเป็นกลุ่มกิจกรรมได้ โดยอาศัย แนวคิดการจัดกลุ่มการใช้ประโยชน์ที่ดินตามกิจกรรมเมือง (Urban Land Use by Urban Activities) ซึ่งพิจารณาจากบทบาทหน้าที่ของอาคารและลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมือง (Knox & Pinch, 2014) ร่วมกับ แนวคิดการจัดการย่านเมืองเก่าและแหล่งมรดกวัฒนธรรม ที่เน้นการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย การค้า และการท่องเที่ยวควบคู่กันอย่างสมดุล (Ashworth & Tunbridge, 2000; UNESCO, 2011)

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถจำแนกการใช้ประโยชน์อาคารออกเป็น 4 กลุ่มกิจกรรม ได้แก่ กลุ่มรองรับการท่องเที่ยว กลุ่มพาณิชย์กรรมดั้งเดิม กลุ่มที่อยู่อาศัย และกลุ่มสถาบัน/วัฒนธรรม ดังแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 3 การจัดกลุ่มการใช้ประโยชน์ตามลักษณะกิจกรรม

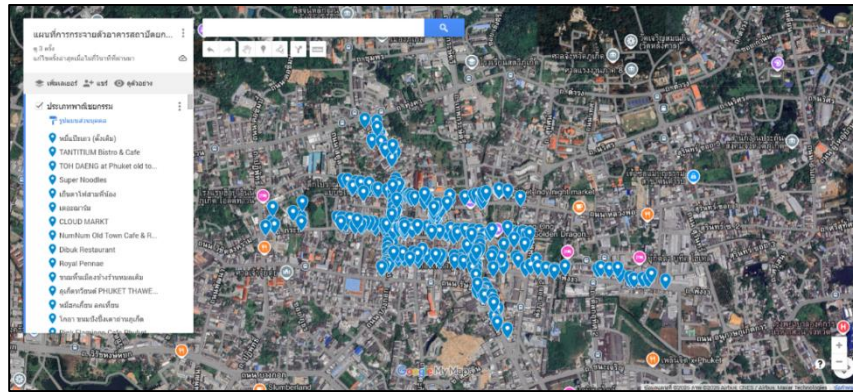
กลุ่มกิจกรรม	จำนวนอาคาร (หลัง)	ร้อยละ	ลักษณะเด่น
1. กลุ่มรองรับการท่องเที่ยว	231	72.72%	ร้านอาหาร คาเฟ่ ร้านของที่ระลึก ที่พัก
2. กลุ่มพาณิชย์กรรมดั้งเดิม	6	1.97%	ร้านค้าปลีก ร้านขายยา ร้านทอง
3. กลุ่มที่อยู่อาศัย	56	18.36%	ที่พักอาศัย และอาคารใช้ประโยชน์แบบผสมผสาน
4. กลุ่มสถาบัน/วัฒนธรรม	7	2.29%	ศาลเจ้า สมาคม อาคารราชการ และพิพิธภัณฑ์
รวม	305	100%	

(ที่มา อภารัตน์ พิเศษศิลป์: 2569)

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า การใช้ประโยชน์อาคารในย่านเมืองเก่าภูเก็ตมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยกลุ่มกิจกรรมรองรับการท่องเที่ยวมีจำนวนอาคารมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.72% ของอาคารทั้งหมดในพื้นที่ศึกษา แสดงให้เห็นว่าย่านเมืองเก่าภูเก็ตมีบทบาทสำคัญในฐานะพื้นที่รองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นร้านอาหาร ร้านกาแฟ ที่พัก ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก และกิจกรรมบริการที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว

รองลงมา คือ กลุ่มพาณิชย์กรรมดั้งเดิม ซึ่งมีจำนวนอาคารคิดเป็นร้อยละ 18.36% สะท้อนให้เห็นว่ายังคงมีการดำรงอยู่ของกิจกรรมทางเศรษฐกิจดั้งเดิมของชุมชน แม้ว่าบทบาทของพื้นที่จะถูกปรับเปลี่ยนไปตามบริบทการท่องเที่ยวสำหรับ กลุ่มที่อยู่อาศัย มีสัดส่วนร้อยละ 2.29% และ กลุ่มสถาบัน/วัฒนธรรม มีสัดส่วนต่ำที่สุดคิดเป็นร้อยละ 1.97 %แสดงให้เห็นว่าการใช้ประโยชน์อาคารเพื่อการอยู่อาศัยและกิจกรรมด้านสถาบันหรือวัฒนธรรมมีบทบาทลดลงเมื่อเทียบกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยว

โดยภาพรวม ผลการวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทการใช้พื้นที่ในย่านเมืองเก่าภูเก็ตจากพื้นที่การค้าดั้งเดิมและที่อยู่อาศัยของชุมชน ไปสู่การเป็นพื้นที่ที่ขับเคลื่อนด้วยกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเป็นหลัก ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อโครงสร้างกิจกรรมและบทบาทของย่านเมืองเก่าในบริบทเมืองร่วมสมัย

ภาพที่ 5 แผนที่ออนไลน์พิกัดตำแหน่งพื้นที่การศึกษาอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต
ที่มา : อภากรณ์ พิเศษศิลป์ (2569)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า การกระจายตัวของอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ตมีลักษณะกระจุกตัวอย่างหนาแน่นตามแนวถนนสายหลัก โดยเฉพาะบริเวณที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวในระดับสูง ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของถนนสายหลักในฐานะแกนกลางของการพัฒนาเมืองและการใช้ประโยชน์พื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดด้านภูมิศาสตร์เมืองของ Paul Knox และ Steven Pinch ที่อธิบายว่าการใช้ประโยชน์พื้นที่ในเมืองมักมีความสัมพันธ์กับโครงข่ายคมนาคมและพื้นที่ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูง ในด้านลักษณะทางกายภาพของอาคาร พบว่าอาคารส่วนใหญ่เป็นอาคารตึกแถวสูงหนึ่งถึงสองชั้น ซึ่งยังคงได้รับการใช้งานอย่างต่อเนื่องและมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ประโยชน์ให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ลักษณะดังกล่าวสะท้อนถึงความยืดหยุ่นของอาคารพาณิชย์กรรมในย่านเมืองเก่า ที่สามารถรองรับกิจกรรมใหม่ได้โดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางกายภาพทั้งหมด และยังคงรักษาลักษณะดั้งเดิมของพื้นที่ไว้ได้ ผลการวิเคราะห์การใช้ประโยชน์อาคารแสดงให้เห็นว่า อาคารส่วนใหญ่ถูกใช้เพื่อรองรับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ซึ่งมีสัดส่วนสูงที่สุดคิดเป็นร้อยละ 72.72 รองลงมาคือกลุ่มพาณิชย์กรรมดั้งเดิมคิดเป็นร้อยละ 18.36 ขณะที่การใช้ประโยชน์เพื่อที่อยู่อาศัยมีสัดส่วนค่อนข้างต่ำคิดเป็นร้อยละ 2.29 สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทของย่านเมืองเก่าภูเก็ตจากพื้นที่อยู่อาศัยและการค้าดั้งเดิมไปสู่พื้นที่รองรับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นหลัก

ผลการศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ (นิศารัตน์ เจียวทีก, 2559) ซึ่งศึกษาการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารตึกแถวในย่านเมืองเก่าทับเที่ยง จังหวัดตรัง โดยพบว่าการใช้ประโยชน์อาคารในย่านเมืองเก่ามีแนวโน้มปรับเปลี่ยนไปสู่กิจกรรมด้านการค้า การบริการ และการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันยังคงมีการสานต่อกิจกรรมดั้งเดิมและการใช้ประโยชน์ที่สะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมของพื้นที่นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานศึกษาของ (ธนิต ศรีสุข และ กมลวรรณ สุขสมบูรณ์, 2561) ที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อาคารในย่านเมืองเก่าภายใต้บริบทการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยพบว่าอาคารพาณิชย์กรรมดั้งเดิมมีแนวโน้มปรับบทบาทไปสู่กิจกรรมด้านการค้า การบริการ และการท่องเที่ยวมากขึ้น เพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว ขณะเดียวกันยังคงรักษาลักษณะทางกายภาพและอัตลักษณ์ดั้งเดิมของอาคารไว้เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับแนวคิดการจัดการย่านเมืองเก่าและแหล่งมรดกวัฒนธรรมของ Gregory J. Ashworth และ John E. Tunbridge ซึ่งเน้นการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างสมดุลระหว่างการอยู่อาศัย การค้า และการท่องเที่ยว ควบคู่กับการอนุรักษ์คุณค่าทางประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของพื้นที่ พบว่าย่านเมืองเก่าภูเก็ตยังคงมีการใช้ประโยชน์อาคารเพื่อที่อยู่อาศัยและกิจกรรมทางวัฒนธรรมหลงเหลืออยู่ แม้จะมีสัดส่วนไม่สูงนัก แต่สะท้อนถึงการคงอยู่ของโครงสร้างชุมชนและวิถีชีวิตดั้งเดิมในพื้นที่เมืองเก่า นอกจากนี้การคงอยู่ของอาคารที่ใช้เพื่อกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และการเรียนรู้ เช่น ศาลเจ้า พิพิธภัณฑสถาน และสมาคมต่าง ๆ ยังสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ (Historic Urban Landscape: HUL) ขององค์การยูเนสโก ซึ่งให้ความสำคัญกับการบูรณาการการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเข้ากับการใช้ประโยชน์พื้นที่ในปัจจุบัน การดำรงอยู่ของกิจกรรมดังกล่าวมีส่วนช่วย

เสริมสร้างคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของย่านเมืองเก่าภูเก็ต ควบคู่กับการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในลักษณะที่เอื้อต่อความยั่งยืน

ดังนั้นรูปแบบการใช้ประโยชน์อาคารในย่านเมืองเก่าภูเก็ตจึงมิได้เป็นเพียงผลจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการปรับตัวของพื้นที่เมืองที่เกี่ยวข้องกับบริบททางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน และแนวนโยบายด้านการอนุรักษ์ ผลการศึกษานี้สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญในการสนับสนุนการวางแผนจัดการพื้นที่และการอนุรักษ์ย่านเมืองเก่าภูเก็ตให้เกิดความเหมาะสม สมดุล และยั่งยืนในระยะยาว นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ในการศึกษาครั้งนี้ ช่วยให้สามารถวิเคราะห์รูปแบบการกระจายตัวของอาคารในเชิงพื้นที่ได้อย่างชัดเจน โดยพบว่าการใช้ประโยชน์อาคารมีความสัมพันธ์กับตำแหน่งที่ตั้งตามแนวนอนสายหลัก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวสูง การใช้ GIS จึงมีบทบาทสำคัญในการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่าง “ตำแหน่งที่ตั้ง” กับ “รูปแบบการใช้ประโยชน์” ของอาคาร ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปใช้สนับสนุนการวางแผนจัดการพื้นที่เมืองเก่าได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการศึกษาและข้อมูลเชิงพื้นที่จากระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการวางแผนการอนุรักษ์และบริหารจัดการอาคารสถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าภูเก็ตได้อย่างเป็นระบบ

2. สามารถนำผลการศึกษาไปใช้สนับสนุนการพัฒนากิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของย่านเมืองเก่า

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์อาคารในย่านเมืองเก่าภูเก็ตในระยะยาว
2. ควรศึกษาการเปรียบเทียบกับย่านเมืองเก่าในพื้นที่อื่น เพื่อพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่ที่เหมาะสมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชาติรี ประกิตนนทการ. (2557). การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมเมืองเก่า. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาติรี ประกิตนนทการ. (2557). สถาปัตยกรรมกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- ธนวัฒน์ นาคะสรรค์. (2564). การใช้พื้นที่ทางเท้าและหองคอกซี่ในย่านเมืองเก่าภูเก็ต. วิทยานิพนธ์การผังเมือง มหาวิทยาลัยศิลปากรวางผังเมืองและสภาพแวดล้อม , จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนวัฒน์ นาคะสรรค์. (2564). ทางเดินหองคอกซี่กับการใช้พื้นที่ที่ถึงสาธารณะในเมืองร้อนชื้น. วารสารภูมิสถาปัตยกรรม, 16(1), 77-92.
- ธนิต ศรีสุข และ กมลวรรณ สุขสมบูรณ์. (2561). การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อาคารในย่านเมืองเก่ากับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. วารสารสถาปัตยกรรมและการผังเมือง, 12(2), 45-62.
- ธนิต ศรีสุข และ กมลวรรณ สุขสมบูรณ์. (2561). รูปแบบการใช้ประโยชน์อาคารพาณิชย์กรรมในย่านเมืองเก่า. วารสารสถาปัตยกรรมและการผังเมือง, 9(2), 45-62.
- นิศาตร์ตัน เจียวัก. (2559). การปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยตึกแถวในย่านเมืองเก่าทับเที่ยงอย่างสร้างสรรค์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สืบค้นจาก <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/72246/>
- ปัญญา เทพสิงห์ และ วุฒิ วัฒนสิน. (2547). ลวดลายตกแต่งหน้าอาคารชิโน-โปรตุกีสในจังหวัดภูเก็ต. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- ปัญญา เทพสิงห์ และ วุฒิ วัฒนสิน. (2547). สถาปัตยกรรมชิโน-โปรตุกีสในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

- พุ่มพรรณณี ศีตะจิตต์. (2550). การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการจัดการอาคารประวัติศาสตร์:
กรณีศึกษาเทศบาลนครภูเก็ต. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภูมิศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศิรินทร์ สังก์ทอง และ อารีย์ญา ธีรสัตยพิทักษ์. (2562). การจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวใน
ย่านเมืองเก่า. วารสารการผังเมือง, 14(2), 45–62.
- ศิวพงศ์ ทองเจือ และ อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณ์พันธ์. (2566). การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับการอนุรักษ์ย่านเมือง
เก่าในบริบทเมืองไทย. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 49(1), 1–20.
- สิทธิโชค ศรีสุวรรณ. (2561). โครงสร้างเมืองและบทบาทถนนสายหลักในย่านเมืองเก่าภูเก็ต. ภูเก็ต: มหาวิทยาลัย
ราชภัฏภูเก็ต.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2554). ชุมชนจีนกับการก่อรูปสังคมไทย. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2554). ภูเก็ต: ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และอัตลักษณ์เมือง. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: มติชน.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2568). ฐานข้อมูลเมืองเก่าและพื้นที่อนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม. [Online]. Available: <https://www.onep.go.th> [9 มกราคม 2569].
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2568). สถิตินักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว จังหวัดภูเก็ต. [Online].
Available: <https://www.nso.go.th> [10 มกราคม 2569].
- อรรวรรณ ศาสนียกุล. (2559). การปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์อาคารในย่านเมืองเก่าภูเก็ตภายใต้การท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวางผังเมือง, มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- อรรวรรณ ศาสนียกุล. (2559). เรือนแถวและสถาปัตยกรรมพาณิชย์กรรมในเมืองเก่า. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณ์พันธ์. (2568). เมืองเก่าภูเก็ต: พัฒนาการ ความหมาย และการอนุรักษ์. ภูเก็ต: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.
- อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณ์พันธ์. (2568). สถาปัตยกรรมและอัตลักษณ์เมืองเก่าภูเก็ต. ภูเก็ต: สำนักพิมพ์ท้องถิ่นภูเก็ต.
- ไทยพีบีเอส Policy Watch. (2568). การฟื้นตัวของการท่องเที่ยวไทยหลังวิกฤตโควิด-19. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก
<https://policywatch.thaipbs.or.th> (10 มกราคม 2569).
- Ashworth, G. J., & Tunbridge, J. E. (2000). *The Tourist-Historic City: Retrospect and Prospect of
Managing the Heritage City*. Oxford: Elsevier.
- Bourne, L. S. (1971). *Internal Structure of the City: Readings on Urban Form, Growth, and Policy*.
New York: Oxford University Press.
- Knox, P. L., & Pinch, S. (2014). *Urban Social Geography: An Introduction*. (6th ed.). London:
Routledge.
- Parkkaman, S. (2023). Geographic information system for cultural heritage management. *Journal of
Cultural Heritage Management*, 12(1), 23–38.
- Sieng, T., Lim, H., & Chan, K. (2023). GIS-based spatial analysis for historic urban areas. *International
Journal of Heritage Studies*, 29(4), 512–528.
- UNESCO. (2011). *Recommendation on the Historic Urban Landscape*. [Online]. Available:
<https://whc.unesco.org> [10 January 2026].